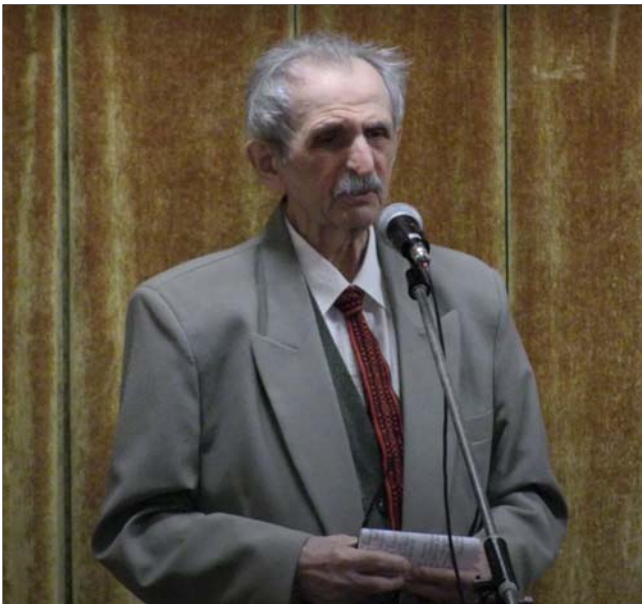

РОЗМОВА ПРО КНИГУ, ЯКА ЗМУШУЄ ДУМАТИ

31 жовтня 2024 року в Києві, у Національному музеї літератури України відбулася презентація, діалогії письменника-документаліста Богдана Гориня «Під ковпаком окупантів», нагородженої, заснованою НСПУ та родиною Слабошпицьких, літературною премією імені Михайла Слабошпицького. Організатором літературного заходу був НМЛУ та видавництво «Ярославів Вал», у якому на початку 2024 року вийшла друком діалогія. Модератором презентації був директор Інституту літератури НАН України, академік Микола Жулинський. На презентації відбулася розмова не лише про двокнижжя, про його автора, а й про асоціації, які породжує уважне прочитання твору. Одна з особливостей тої презентації – присутність чималої групи молоді в основному з Молодого народного руху.

Презентоване двокнижжя – розповідь про злочини, заподіяні Україні, українській нації, українській культурі й українській національній пам'яті російською імпершовіністичною окупаційною владою після Другої світової війни, про потворну сутність російського імпершовінізму, про керівників і виконавців злочинних акцій. У книзі показано, як національно свідомі представники українського громадянства – інтелігенції й патріотично налаштованого робітництва боролися проти російських імпершовіністів, котрі поставили своєю метою фізично й духовно знищити українську націю. Жертвуючи власною свободою, родинним загишком, набутиим фахом, улюбленою працею, українські патріоти, об'єднуючись у групи, клуби, комітети й партії, чинили різного виду опір окупантам.

У книзі на широкому тлі подій, які відбувалися в другій половині ХХ ст. в імперському СРСР і його складовій частині – УССР, попри велику кількість дійових осіб, у центрі уваги працівник Житомирської обласної друкарні, талановитий поет і прозаїк Анатолій Шевчук (1937–2015). Розглянуто фактори, які вплинули на моральне, творче й світоглядне формування письменника й громадянина, відстежено його творчу, естетичну й політичну еволюцію, роль у його вихованні батьків, прочитаних книг, спілкувань з братом Валерієм, з колом близьких людей. Проаналізовано причину арешту Анатолія Шевчука органами КГБ,

розкрито непохитність його волі й моральних засад під час перебування в тюрмі. Після «студій» у російському концлагері Анатолій Шевчук повернувся додому людиною із державницьким мисленням. Концлагерні враження лягли в основу його книжки «Чорний човен неволі». Чимало уваги також приділено молодшому братові Анатолія – Валерію Шевчуку. У книзі показано, що письменники Шевчуки моральним рівностоянням, утвердженням української духовності заслужили бути прикладом для майбутніх поколінь.

Автор діалогії «Під ковпаком окупантів» Богдан Горинь є настільки відомою в Україні постаттю, що не потребує ґрунтовного представлення. Тому скажу коротко – він активний шістдесятник, один з організаторів українського самвидаву. Ця його громадська діяльність обійшлася йому у три роки брежнєвського концтабору суворого режиму (1965–68 роки) у Мордовії. Після звільнення з ув'язнення ревниві слуги брежнєвського імпершовіністичного режиму на довгих 10 років його негласно прирекли на працю чорноробом. Від моменту арешту – 27 серпня 1965 року – внесли до списку осіб, яких не можна в СРСР друкувати. Незважаючи на декларовану новим очільником СРСР Горбачовим «гласність», яка в 1987 році стала одним з головних слоганів горбачовської політики, заборона на друк совєтських політ'язнів діяла до кінця 1989 року.

Богдан Горинь разом з В'ячеславом Черноволом та баром Михайлом був співавтором програми фактично першої опозиційної до КПСС політичної партії – «Декларації принципів» УГС. Її публічна поява стала поштовхом до утворення руху широкого мирного народного спротиву російсько-комуністичному окупаційному режимові. Це перш за все Товариство української мови та Народний Рух України. До керівних органів тих структур був обраний тодішній дисидент Богдан Горинь. Волею Долі двічі – у 1990 та 1994 роках обирався до парламенту України. Активно причетний до прийняття усіх ключових державотворчих актів – Декларації про державний суверенітет Української ССР, Акта проголошення незалежності України та Конституції України. Без перебільшення відіграв він ключову роль у боротьбі за кінцевий зміст Декларації про державний суверенітет. Історію про це Богдан Горинь публічно розповів на презентації діалогії 31 жовтня.

У процесі підготовки Декларації комісія у закордонних справах Верховної Ради України внесла до проекту Декларації запис, що Українська РСР має право на власні Збройні Сили. Однак комуністи були категорично проти такого запису. Богдан Горинь аби рятувати ситуацію пішов на зустріч з керівником комуністичної більшості Олександром Морозом, якому пояснив, що збройні сили є одним з атрибутів суверенності держави. Без них ніхто у світі не вважатиме Україну суверенною. Коронним аргументом Богдана Гориня у розмові з Морозом про Збройні Сили України було те, що Сталін, аби отримати в ООН два додаткові голоси, задекларував, що Українська та Білоруська ССР мають власні Збройні Сили.

Під впливом аргументів Богдана Гориня Олександр Мороз заявив: «Ви мене переконали щодо необхідності зберегти в Декларації право України мати власні Збройні Сили. Я спробую перекопати свою групу». Як бачмо, Морозові це вдалося зробити. Декларація про державний суверенітет Української ССР є єдиною з декларацій колишніх республік-колоній, у якій є запис про право тоді ще союзної республіки мати власні Збройні Сили.

Після двох каденцій у Верховній Раді Богдан Горинь, зважаючи, що підвалини державної незалежності України закладено, категорично відмовився від дальшого балотування. Решту відведеного йому Долею часу вирішив присвятити письменницькій праці, аби кредо «Бог і Україна понад усе» стало основою української свідомості.

Як народний депутат України Богдан Горинь брав участь у зустрічах у Росії з російськими законодавцями. Добре бачив куди дрейфувала Росія другої половини 1990-х. У статтях та інтерв'ю після поїздок у Росію він попереджав і владу і суспільство, що «демократична» Росія Єльцина вже котиться у трясовиння фашизму. Це у недалекому майбутньому може стати великою загрозою не тільки для України, а й для світу. На жаль, влада часів Леоніда Кучми не хотіла чути тих попереджень людини, наділеної глибокою інтуїцією.

Не без підстав директор Інституту літератури НАН України, відкриваючи презентацію діалогії «Під ковпаком окупантів», назвав її автора унікальною людиною. У тому є не лише вияв пошани за його відкритий виклик окупаційному режиму в 1960-ті та у другій половині 1980-х. До думок та аналітичних висновків Богдана Гориня у час незалежності прислуховувалися не тільки його політичні соратники, а люди з відповідальним поглядом на українську перспективу. Серед них був директор видавництва «Ярославів Вал», письменник Михайло Слабошницький. З першого дня співпраці він був прихильний до Богдана Гориня, бо розумів значення документалістики у процесі формування української патріотичної свідомості.

Микола Жулинський обговорення презентованої діалогії Богдана Гориня почав від заяви, що він, як директор Інституту літератури НАН України, повністю погоджується з оцінкою книг Богдана Гориня, яку дав український мистецтвознавець, професор Орест Голубець: «В Україні ніхто більше не має таких видань. Книги Богдана Гориня – абсолютна незвичайна, новий формат для нашої історіографії, для нашої культури. Без його книг (...) не може обійтися жоден відповідальний дослідник».

Не пройшла повз увагу академіка Жулинського і моя, побудована на судженнях провідних українських письменників, оцінка творчості Богдана Гориня: «Майстерний виклад реальних подій дає підставу зачислити книжки Богдана Гориня до розряду кращих творів документальної прози, літератури факту. Книжки Богдана Гориня фахівці вважають знаковим явищем української літератури».

Академік Жулинський погоджується і з тим висновком та вважає, що «Богдану Гориню в українській документалістиці немає рівних». За словами вченого «в усіх книгах Богдана Гориня факти, які він подає – вивірені. У презентованій книзі вони спрямовані на дослідження системи сталінського типу. Це дослідження дозволяє нам краще зрозуміти путінську систему. У книзі на фактах показано, що один з персонажів першої книги – Лаврентій Берія, заграючи з національними республіками, прагнув реформувати імперію аби її зміцнити. Якщо глянути глибше на проблему, то на прикладі путінської Росії побачимо, що вирисовується закономірність: усі „реформи“, які здійснювалися у Росії, починаючи з часів скасування кріпосного права були спрямовані на посилення імперії. Україна двічі потрапила на „гачок“ російської демагогії про „дружбу народів“. Перший раз – у часи Центральної Ради та УНР. Її діячі повірили, що нова Росія буде демократичною державою. За їхню наївність нація невдовзі заплатила страшну ціну. Вдруге ми повірили у російську демагогію вже у часи незалежності, у 1990-х. Від нашої ілюзії, що Росія Єльцина буде демократичною державою ми

знову дуже сильно програли. Навіть на початку путінських часів багатьом здавалося, що Росія вже засвоїла елементи ліберального демократизму Заходу. Мало-хто здатний був розгледіти, що під тим камуфляжем захована імперська суть».

«У двокнижжі Богдана Гориня я знайшов багато такого про що не знав», – констатував академік Жулинський, надаючи слово автору двокнижжя.

Богдан Горинь почав презентацію своєї найновішої праці від пояснення заголовку та введених термінів. Щоб зрозуміти чому у назві книги є слово окупація автор двокнижжя нагадав хронологію подій, які відбувалися на теренах України після лютневої революції 1917 року. Він відзначив, що частина членів Української Центральної Ради, сформованої 17 березня 1917 року під впливом подій у Росії, була категорично проти утворення українських Збройних Сил.

Микола Міхновський, тогочасний публіцист і громадський діяч, нащадок козацького роду з Київщини став збирати горстки свідомих солдат, готових стати на захист незалежності України, проголошення якої тоді вже визрівало. Потенціал для створення потужної української армії був. Богдан Горинь дослідив, що на час лютневого перевороту 1917 року чисельність російської імператорської армії нараховувала майже сім мільйонів осіб. З них три і пів мільйона були українцями, які серцем і душею сприйняли повідомлення про утворення Української Центральної Ради. Станом на кінець 1917 року приблизно 400 тисяч військовиків-українців були готові служити Україні. Але керівники Центральної Ради стояли на позиції, що Україні не потрібна армія.

А ленінська, совєська Росія і не думала відмовлятися від створення армії. Станом на 1-ше листопада 1920 року вона вже мала армію чисельністю п'ять і пів мільйона, на-

шпигованих диким українофобством осіб. Частина з них посунула душити волелюбну Україну. Малочисельні Збройні Сили України не спроможні були протистояти московській навалі. В окупованій Україні почалися страшні часи. До 1953 року Україну очолювали ментально чужі люди. Вони ретельно виконували настанову Сталіна, що найбільшою загрозою для існування совєтської імперії є націоналізм союзних республік. Богдан Горинь у своїй книзі згадує, знайдений істориками у російських архівах, лист Сталіна, яким він особисто санкціонував застосування тортур до політичних в'язнів. А здійснювали його злочинну волю страшні кати, імена найбільш відомих наводяться у діалогії Богдана Гориня.

Під проводом ворожих до усього українського «керівників України» розпочався геноцид української нації. У часи правління Україною дегенерованого уродженця Чернігівщини Леоніда Мельникова нищилися українські архіви, бібліотеки та музеї.

Незважаючи на дуже складні часи Україна не корилася, протестувала. Багатьом невідомі вияви того протесту представлені в розділі «Підпільне шістдесятництво». Кілька промовців на презентації висловлювали пропозицію, що цей, маловідомий, розділ української історії варто було б розширити та видати окремою книгою.

На презентації своєї книги Богдан Горинь чимало уваги присвятив відкритому шістдесятництву, активним учасником якого він був. Початком руху шістдесятництва, за непохитним переконанням колишнього шістдесятника, стала публікація вірша Дмитра Павличка зі словами «здох тиран, але стоїть тюрма!». Учасники того широкого руху головною ціллю вважали підняття свідомості народу через поширення «зарізаної» цензурою літератури. Попит на самвидавну літературу був настільки великий, що один з організаторів самвидаву – молодий львівський літературознавець та мистецтвознавець Богдан Горинь – загорівся ідеєю створення підпільної друкарні. Як розвивалася ця ідея, як на неї вийшов КГБ і як розправився з організаторами самвидаву детально описано у двокнижжі Богдана Гориня.

Головні організатори спротиву окупації України у 1960-70-х роках, які були запроторені у російські концтабори мали велике довір'я серед свідомої частини наряду. Багато з них на хвилі духовного відродження зламау 1980–90-х років було обрано до парламенту. Там вони задавали тон у процесі підготовки до ухвалення Декларації про державний суверенітет Української ССР та Акта про незалежність України.

Заданий Богданом Горинем тон розмови продовжив народний депутат України багатьох скликань, громадський діяч Іван Заєць. Він відзначив, що видавництво, яке випустило діалогію «Під ковпаком окупантів», належить до видавництв, які формують українську ідентичність, поглиблюють національну пам'ять, дають візію українського майбутнього. Книга Богдана Гориня багатопланова. У ній піднято ряд цікавих та нині актуальних історичних тем. Майже у кожному розділі є проєкція історичних подій на те, що нині коїть російський імперський шовінізм. У книзі переконливо показано, що усі наші біди напряду пов'язані з імперськими зазіханнями Москви. Без колаборантів, які пішли служили Москві, без їх прислужництва Москва навряд чи здатна була підкорити Україну.

Колишній політик-державник Іван Заєць презентовану діалогію Богдана Гориня називає українським літописом другої половини 20 сторіччя. За словами Івана Зайця нині ведеться дискусія між істориками-лібералами та істориками-консерваторами щодо концепції написання іс-

торії України. Ліберали, за якими стоїть зять Кучми Пінчук, схиляються до позиції, що треба писати не історію українського народу, а історію територій сучасної України.

Торкаючись українського тривожного сьогодення, промовець сказав: «Нині багато хто війну Росії з Україною називає війною авторитарного світу проти демократичного світу. Насправді – це війна варварів з цивілізованим світом. Головне прагнення ментальних варварів не культура і добробут, а будь-якою ціною панувати над іншими та нав'язати іншим свої дикі уявлення про порядок світу. Для нас, українців це екзистенційна війна, у якій вирішується питання чи ми збережемося як нація».

Після прочитання книги напрошується висновок, що люди, які йшли на відчайдушну боротьбу з окупаційним режимом, розуміли, що без спротиву, якщо ми далі будемо перебувати у складі російської імперії, зникнемо не лише як соціальна і національна, а й як біологічна спільнота. У першій половині XX століття українська нація втратила десятки мільйонів людей. Це кардинально змінило нашу демографічну ситуацію. Нині знов це питання стоїть перед нами. Я добре пам'ятаю як на початку повномасштабної війни Росії проти України тодішня віцепрем'єр Ірина Верещук бігала і кричала: „усі, хто може найвіжджає з України».

У книзі Богдана Гориня показано, що шістдесятники не просто боролися за розширення простору свободи творчості, а шукали нових форм боротьби з національним визволення. Першими сказали, що треба змінити методи боротьби за відновлення української державності, треба перейти від збройної боротьби до політичної, парламентської. Добре пам'ятаю як у роки брежнєвських репресій кийський дисидент Юрій Бадзьо писав працю „Право жити» про підневільне становище України в СРСР. Цю працю кагебісти викрали в автора. За її писання дисидент «українським» колабораціоністським «судом» був запроторений до російського концтабору. Головною ідеєю фундаментальної праці було те, що боротьба за права людини для українців переміщується у бік боротьби за національне визволення. У нас боротьба за права людини зі зміщенням акцентів на боротьбу за права нації розпочалася у часи шістдесятництва та посилилася після підписання ССРСР Заключного акту гельсінської наради з безпеки і співробітництва в Європі 1975 року».

Донині багато хто дорікає письменникам, науковцям, що в 1990-му році вони пішли до Верховної Ради. Іван Заєць з цього приводу сказав: «Це дуже безвідповідальне мислення. Я не впевнений, що коли б тоді шістдесятники не пішли у Верховну Раду, а перед тим до Народного руху України, то чи ми мали б нині державу. Ці люди пішли до Верховної Ради аби пришвидшити, започаткований ними процес національно-духового відродження та проголосити українську державу».

Аналізуючи презентовану діалогію Іван Заєць зауважив, що в книгах Богдана Гориня виразно показано, що ставлення Російської імперії до України не міняється століттями. В залежності від ходу подій розглядалися два варіанти дій. Перший, умовно назвімо його «м'яким» – повністю асимілювати українців, а відтак привласнити нашу історію та культуру. Однак ми як нація чинили опір. Російська імперія вдавалася до геноциду українців, як спосіб розв'язати «українське питання». Тільки у XX столітті таких спроб було кілька. Голодомір – лише одна з них.

За словами колишнього активного політика-державника нинішня, путінська війна російської імперії проти України – це чергова спроба геноцидного «вирішення» «українського питання». «Якщо хтось думає, – застерігає нині

громадський діяч, – що зможе десь „у куточку» пересидіти війну, то глибоко помиляється. Якщо Росія знов підкорить українську землю, то вона нас, українську націю, зітре у порошок. У нас немає іншого виходу як невідкладно мобілізувати всі наші ресурси. Ми мусимо показати також світові, що ми здатні адекватно відповідати на нинішні загрози. Тим паче, що нинішня війна – це війна на виснаження. Росіяни думали, що вони швидко підкорять Україну. На початку війни наша влада і наше суспільство думали, що швидко проженемо окупантів з української землі. А воно, як бачимо, пішло не так. Тому мобілізацію усіх національних ресурсів в усіх сферах життя мусимо починати з влади. Мусимо створити владу національної єдності. Мусимо створити уряд національного порядку. Аби зрозуміти, чому мусимо це зробити, відсилаю вас до тих частин книги Богдана Гориня, де сказано як у музеях Львова Москва нищила українську національну пам'ять. Книга написана простою мовою. Її частини дуже легко складаються у цілісну картину».

Звертаючись до присутніх на презентації осіб, народний депутат України багатьох скликань Іван Заєць сказав, що у житті людини немає нічого ціннішого ніж національна пам'ять та національне самопочуття.

Продовжуючи підняту Іваном Зайцем проблему Микола Жулинський сказав, що дуже важливим у діалогі Богдана Гориня є розділ «Колаборанти без маски». Вони ж принесли дуже багато зла своєму народові, бо вони старалися бути вірнішими слугами імперії ніж прислані з Москви кадри. Про них треба говорити і писати аби їхні злочини стали пересторогою для майбутніх поколінь.

Модератор презентації звернув увагу, що автор книжки вживає термін імпершовінізм та окупаційна влада: «Ми на це зазвичай не звертаємо увагу. Особливо, коли пишемо про радянський період історії України. Якщо глибоко задуматися, то органи тодішньої влади, хоч і були сформовані з місцевих людей фактично були органами окупаційної влади, бо вони виконували функції окупаційного режиму. Наприклад у Франції після приходу до влади генерала де Голля у статусі керівника Тимчасового уряду члени владних структур окупованої гітлерівською Німеччиною частини Франції були суджені. Частина з них на чолі з керівником маріонеткового уряду маршалом Філіппом Петеном була засуджена до страти. Нині ми повинні говорити і про колабораціоністів радянського часу, і, особливо, про колабораціоністів часу незалежності. На жаль, суду над ними поки не було».

Голова Національної спілки письменників України Михайло Сидоржевський з приводу презентованої діалогії сказав: «Без перебільшення – це колосальна праця. Це дійсно літопис дуже драматичного часу. Ця книжка змушує по-іншому дивитися на сучасність, на останній бій сатанинської імперії. Книжка змушує думати, що буде завтра, після української перемоги. Діалогія змушує задуматися, що ми повинні будемо робити у сфері культури, у сфері гуманітарної державної політики. Книжка цікава тим, що там органічно переплітаються два аспекти – загальноісторичний, громадсько-політичний і життєпис письменників братів Шевчуків, з особливим наголосом на постаті Анатолія Шевчука».

Згадуючи цю унікальну особу нинішній голова Національної спілки письменників України розповів, що йому, у середині 1980-х років журналістові житомирської молодіжки, на чергуваннях у друкарні її працівники хоч тихцем, проте з пієтетом, розповідали про політв'язня Шевчука.

У підсумку Михайло Сидоржевський сказав: «Опри-

людненні у книзі документи є дуже цінними для формування національної свідомості народу».

Микола Жулинський шукав відповіді як пояснити собі і людям, що російська навала у ХХІ вчиняє такі страшні злочини. «Здавалося, що після Другої світової війни Європа зробила висновки з того що сталося. На кожному кроці лунали звернення, що таке вже ніколи не повториться. А виявляється путінська Росія на території України творить ще страшніші злочини ніж робили німецькі окупанти під час Другої світової війни. Часто задумамось, що рухає росіянами, чому вони коять такі страшні звірства?»

Шукаючи відповіді академік зробив екскурс до історії: «У 1848 році у Празі відбувся перший Слов'янський з'їзд (фігурує він в літературі також під назвою конгресу, – М. Л.) народів австрійської імперії. Організатори з'їзду – видатні вчені-славісти Європи – не запросили туди росіян з російської імперії оскільки не вважали їх слов'янами, а конгломератом різних етносів та племен. Нині бачимо, що проти нас воюють представники різних етносів, об'єднаних імперською силою, яка душить їх не одне століття, а нині посиляє їх на злочини та на вбивства».

Росіян не запросили і на другий Слов'янський з'їзд. Тому вони, здається, у 1867 році проводили всеросійську етнографічну виставку у Москві та Санкт-Петербурзі. На неї запросили слов'ян з усіх країн Європи. Однак Україна не мала там національного павільйону, а лише етнографічний павільйончик. Започатковане росіянами ще у царські часи намагання заперечити Україну як самостійну націю, триває донині».

Один з провідних українських гуманітаріїв, директор Інституту української мови НАНУ, уродженець Ізмаїльської (нині Одеська) області професор Павло Гриценко назвав презентовану діалогію Богдана Гориня видатною працею як під фактографічним так і під мовним кутом зору: «Думаю, що усі усвідомлюють, який обсяг підготовальної роботи стоїть за кожним написаним у двокнижжі рядком. Методологічно продуманий підхід і пов'язання різних елементів цього макро-тексту. Тут немає жодного випадкового слова. Усе зроблене настільки якісно, що цілість тексту працює. Цілість ідейна, цілість змістова».

За жанром це наукова і водночас публіцистична праця енциклопедичного характеру. У книзі показана історія культурного руху Житомира. Маємо там блискучий нарис про Бориса Тена. Маємо там несправедливо нині забутого Євгена Кудрицького. Це той дослідник, завдяки якому ми повернули українському читачеві граматику Івана Ужевича, оригінал якої зберігається у Парижі. На кожній сторінці двокнижжя відкриваємо такі факти, які нас зупиняють, сповнюють гордості за те, що ми українці. Там показані люди високого чину, високого внутрішнього спрямування і наповнення».

Для мене цілковитим відкриттям стали мікроесеї, які показують, що у час страшного тоталітарного тиску на ректорів вищих шкіл, на членів обкомів партії, раптом стає людина і говорить речі, які сповнюють нас ще і ще раз гордістю, що то були справжні достойники. Візьмімо ректора Львівського університету Євгена Лазаренка, який домагається аби ректори були звільнені від повинності працювати на КГБ. Це тоді був відвертий виклик системі. Ще більшим викликом були його слова, що загальне ставлення до української мови і українськості у ті (сталінські, – М. Л.) часи була подібною до політики, яку проводять колонізатори. Ці речення характеризують епоху спротиву. Є всі підстави аби віднести Євгена Лазаренка до ряду найактивніших шістдесятників».

Вчений звернув увагу, що в праці підняте і нині дуже актуальне питання – зрушення принципів формування народонаселення. Ставилося питання про вимивання з південно-західного українського ареалу українськості, проводилося етнічне заступлення. Завозилися представники неукраїнців на ці терени. Будувалася політична піраміда, в якій найвищі щаблі займали росіяни. Однак навіть у ті дуже темні часи були люди, які не боялися про це відверто говорити.

«Питання національної субституції, себто заступлення одного народу іншим нині для України надзвичайно актуальне, – звертає увагу вчений. – Нині навіть в Академії наук чуємо розмови, що запросимо з Африки чи з інших регіонів світу кілька мільйонів осіб і вони будуть піднімати українську економіку. Створення в Україні нестерпних умов, коли українці змушені їхати у світи на заробітки і на їх місце масове (кілька мільйонів осіб) завезення людей інших національностей, інших культур – великий злочин. Наведені у книзі цифри масштабів національної субституції – це не тільки страшний документ епохи, а застереження на сьогоднішній день. Перш за все нашій владі, яка мусить зрозуміти недопустимість етнічного заступлення українців в Україні. В Україні має панувати українець! Українська держава мусить бути етнічно-культурним ареалом українців».

Тривожні слова професора Гриценка з приводу наміру деяких сил провести національну субституцію населення України повністю поділяє академік Жулинський: «Мабуть не випадково у владі визрівають пропозиції, що то не біда, що багато українців покинули рідну землю, однак ми їх замінимо привезеною дешевою робочою силою. А чи не відгукнулося нині нам те, що російська цариця Катерина два і пів століття тому заселяла південні регіони України іншим етносом? А візьмімо український Донбас, заповнений робочою силою з російської глибинки! Хіба це не відгукнулося нам нині? А голодомор, коли вимерлі села заселялися привезеними з Росії членами сільських комун. Їх поселяли у хати, в яких ще були тіла вбитих голодом українців? Усе було елементами насильницької окупації України. Ці уроки повинні пам'ятати ті, хто з різних трибун, у тому з трибуни Академії наук України, заявляє, що демографічну проблему ми легко вирішимо».

Історик, професор Василь Деревінський наголосив: «Презентована книга Богдана Гориня є симбіозом архівних документів та спогадів. Як історик з великою зацікавленістю погортав цю книгу. Мою увагу у першу чергу привернув майстерно показаний колорит доби. Те, чого не можна знайти в архівах є у книгах Богдана Гориня. У книгах пана Богдана показано причинно-наслідкові зв'язки різних подій. Коли читаєш в архівах різні протоколи то вимальовується одна реальність. У книгах показано психологічні моменти спілкування з «хлопцями в кашкетах». Абсолютно погоджуюся з думкою Богдана Гориня та Миколи Жулинського, що у радянський період Україна була під російською комуністичною окупацією. Цікаво розкриті аспекти підпалу бібліотеки Академії наук в травні 1964 року. Від цеху істориків дякую Богдану Гориню, що дав нам нові джерела для творчості та наукового пошуку».

Мабуть для нікого не є секретом, що кожна письменницька чи наукова праця дістає додаткового блиску, коли перед публікацією на неї гляне стороннє око досвідченого редактора. Редактором першої книги є письменник, доповіданий редактор Олександр Шугай. Редактором другої був нині покійний Сергій Цушко. Тут є один нюанс: спочатку була написана та частина, яка ввійшла до другої книги діалогії. У ході праці та опрацювання зібраного

матеріалу суттєво змінилася концепція книжки. Те, що планувалося як перша частина стало другою. Через ковід, війну та інші проблеми, завершення книги поважно затягнулося.

Олександр Шугай, згадуючи свою участь у праці над діалогією «Під ковпаком окупантів», сказав: Коли Богдан Горинь запропонував мені бути редактором його книжки, то я спочатку завагався: „А чи справлюся?». Це ж бо дуже відповідальна справа, хоч мені не вперше бути редактором. Я редагував книжки Дмитра Паличка, Івана Драча, Ліни Костенко. Але у ті часи була цензура. Це була зовсім інша епоха. Зараз редактор вбирає у себе і цензора, з кращих міркувань цензора, і людину, яка допомагає автору, аби на його текст читач не спотикався, аби у тексті не було зайвини. Богдан Горинь сказав, що мої редакторські пропозиції його повністю задовольняють.

Виведений образ Валерія та Анатолія Шевчуків мене надзвичайно вразив. Я особисто з Валерієм Шевчуком був у приятельських, майже братніх стосунках. По суті він мене породив як прозаїка. Я зробив усе від мене залежне аби книга Богдана Гориня читалася як пісня. Хоч драматична, але пісня. Я вдячний Богдану Гориню, що він мені довірив редагування своєї книжки».

Не можу залишити поза увагою виступ редактора журналу «Гетьман», директора «Телекомпанії Ігор Кравчук», дослідника політичної спадщини Левка Лук'яненка – Ігоря Кравчука. Він наголосив, що кожне слово у цікаво композиційно побудованій діалогії Богдана Гориня має глибоку силу. За його спостереженнями кожна вільна душа людини навіть у найважчих обставинах має свободу вибору. Свобода вибору у презентованій діалогії яскраво виведена в образі незламного Анатолія Шевчука.

У прикінцевому слові автор діалогії, дякуючи людям за участь у презентації, сказав: «У ході презентації було висловлено багато цікавих думок, які я візьму до уваги. Над деякими з пропозицій, зокрема над підпільним шістдесятництвом хочу далі працювати. Дякую усім виступаючим за глибоке прочитання моєї книги».

Головна мета, яку я ставив приступаючи до написання книжки, яка у ході праці виросла у двокнижжя – показати звироднілу систему, котра понад 60 років душила нас духовно та фізично. Якщо хтось думає, що за минулі десятиліття змінився погляд російського керівництва на Україну, то глибоко помиляється. Збираючи матеріали до другої праці я натрапив на інтерв'ю одного з глашатаїв путінських думок, колишнього російського священника Івана Охлобистіна. На запитання про мету путінської війни проти України він відповів: «Стерти Україну з мапи світу, знищити українську мову». Це страшні слова. Я дивуюся, що наші журналісти по суті проходять повз них мимо. Вони виразно вказують, що цілліо Путіна не було захоплення певних територій, а знищення України. Це те, чого прагнули москвитини століттями. Дуже наполегливою у досяганні цього прагнення москвитинського шовінізму була російська імператриця, етнічна німка Катерина II. Їй належать страшні слова: «необхідно унічиножать українську рознь даби нікакой розні не било». Нині тими словами керується Путін. Я вважаю, якщо для кожного українця максима «Україна понад усе» стане головним життєвим кредо, то Україна вистоїть проти дикої навали і житиме вічно.

Микола Жулинський висловив захоплення науково-дослідницько одержимістю Богдана Гориня і побажав йому видати та успішно презентувати усе із задуманого.

Мирослав ЛЕВИЦЬКИЙ